

Посилання на статтю

Тісунова В.М. Організаційне забезпечення ринкових перетворень у сільському господарстві (на прикладі Луганської області) / В.М. Тісунова // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Даля, 2011. – № 2(38). – С. 54-60. – Режим доступу: <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/38/11tvmplo.pdf>

УДК 332.146

В.М. Тісунова

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКОВИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ (НА ПРИКЛАДІ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Розкрита роль стратегічного планування и прогнозування в організаційному забезпеченні ринкових перетворень у сільському господарстві області. Обґрунтовано систему органів управління відтворювальними процесами з позицій дотримання інтересів всіх зацікавлених учасників в розвитку території області. Рис. 1, табл. 1, дж. 15.

Ключові слова: організаційне забезпечення, стратегічне планування, прогнозування, управління, область, сільське господарство; ринкові перетворення.

В.М. Тісунова

ОРГАНИЗАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РЫНОЧНЫХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ (НА ПРИМЕРЕ ЛУГАНСКОЙ ОБЛАСТИ)

Раскрыта роль стратегического планирования и прогнозирования в организационном обеспечении рыночных преобразований в сельском хозяйстве области. Обоснована система органов управления воспроизводственными процессами с позиций соблюдения интересов всех заинтересованных участников в развитии территории области. Рис. 1, табл. 1, ист. 15.

V.M. Tisunova

ORGANIZATIONAL PROVIDING OF MARKET TRANSFORMATIONS IN AGRICULTURE (ON EXAMPLE OF LUHANSK REGION)

Role of strategic planning and forecasting in organizational providing of market transformations in agriculture is exposed. System of managerial bodies considering reproduction processes management from the point of view of all participants interested in the region territory development is grounded.

Постановка проблеми В умовах переходу до розвинутих ринкових відносин і посилення економічної самостійності регіонів зростає потреба дослідження проблеми управління соціально-економічними процесами з позицій споживання всіма категоріями населення якісних продуктів відповідно до науково-обґрунтованих норм. Незважаючи на затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року, органи місцевого

“Управління проектами та розвиток виробництва”, 2011, № 2(38)

1

самоврядування, як і раніше не впливають на економічні процеси на підвідомчих територіях [1]. Значною мірою це обумовлено тим, що методологія використання наданих ним повноважень і правова компетенція недостатньо розроблені і це стримує прояви місцевої ініціативи щодо регулювання економіки в регіонах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій До питань державного і регіонального планування та управління звертались в своїх роботах вітчизняні і зарубіжні вчені Америки, Японії, Європейського Співтовариства, Росії.

В Україні ці питання досліджуються в роботах В. Богачева, В. Вайсмана, В. Захарченко, В. Зова, Е. Молина, В. Огнев'юка, В. Пархоменко, Г. Почепцов, В. Пилипів, В. Ткаченко та ін. [2, 5, 10, 12-15]. В дослідженнях учених теоретичні проблеми розглядаються на різних рівнях узагальнення регіональних явищ. Проте невизначеність деяких питань, пов'язаних з організацією ринкових перетворень в сільському господарстві області, зумовлює потребу в подальших розробках у цьому напрямку.

Метою статті є дослідження теоретичних основ, розробка методичних підходів і практичних рекомендацій з організаційного забезпечення відтворювальними процесами у сільськогосподарському виробництві області.

Основний матеріал дослідження В країні, області і багатьох районах за період ринкових перетворень з 1991 року сталися істотні деформації в сільськогосподарському виробництві. Так, в Луганській області помітно скоротилися обсяги виробництва в тваринництві, рослинництві, зросло безробіття, визначається низький рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва, зменшилася площа використання сільськогосподарських угідь, триває зменшення чисельності населення в сільськогосподарських районах (табл. 1). Однак минулий досвід функціонування агропромислового виробництва в районах Луганської області свідчить про наявність природних умов для вирішення такого завдання.

На думку Я. Жаліло, «трансформаційна економіка є специфічним об'єктом державної економічної стратегії. Їй властива низка системних особливостей, серед яких:

- інституційна недостатність і мінливість виробничих відносин;
- втрата цілісності економічної системи;
- деструктивна мотивація господарюючих суб'єктів;
- розповсюдження нелегітимних регуляторів економічної сфери;
- значний ресурсний дефіцит як держави, так і суб'єктів господарювання;
- порушення відтворювальних процесів мікрорівня і процесу суспільного відтворення» [4].

Таблиця 1

Стан сільського господарства Луганської області [3]

Показники	1990	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва (у відсотках)	41,2	-2,6	3,5	-6,8	31,9	7,0	1,6
Площа сільськогосподарських угідь (тис. га)	1880,9	1810,6	1758,7	1751,9	1741,6	1741,6	1733,3
Виробництво зернових і зернобобових культур (тис. т)	1876,5	441,7	1311,4	845,4	845,4	1639,6	1055,5
Виробництво цукрових буряків (фабричних) (тис. т)	–	77,7	18,0	17,4	12,2	5,0	–
Виробництво соняшнику (тис. т)	218,8	237,6	312,3	376,4	401,7	459,2	417,1
Виробництво картоплі (тис. т)	222,5	358,7	669,8	602,3	509,2	534,2	418,7
Виробництво овочів (тис. т)	288,0	249,0	278,3	341,1	231,3	310,6	275,2
Поголів'я великої рогатої худоби	852,6	239,0	169,4	153,3	133,2	122,8	120,2

(тис. голів)							
Поголів'я корів (тис. голів)	297,8	126,5	86,6	76,1	70,9	64,6	63,5
Поголів'я свиней (тис. голів)	653,0	119,2	137,5	171,9	144,3	115,6	147,3
Поголів'я овець та кіз (тис. голів)	237,4	83,5	57,0	56,4	57,7	60,8	62,2
Поголів'я птиці (тис. голів)	10389,3	3413,8	5054,9	4568,7	5383,5	5695,4	5930,2

Вказані особливості закладають фундамент істотних диспропорцій в економічній стратегії держави, обмежують її дієвість, чим впливають на зниження ефективності саморегулюючих механізмів економічної системи. Ця суперечність складає один із визначальних парадоксів трансформаційного періоду. За таких умов саме послідовність, зваженість і обґрунтованість державної стратегії є ключовими чинниками продуктивності перехідних процесів. Г. Почепцов, зокрема, схильний розглядати стратегію як певний «віртуальний ресурс», який може впродовж конкретного періоду компенсувати брак окремих ресурсів, необхідних для розвитку суспільства (фінансових, природних, трудових й ін.). Проте, відзначає автор, стратегія повинна бути спрямована на відновлення і відтворення, по можливості, цих дефіцитних ресурсів [5, с.7].

Загальнонаціональним орієнтиром для розробки регіональних стратегій є Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 рр. «Шляхом європейської інтеграції», розроблена в 2004 р. [6]. Це найбільш комплексний і фундаментальний документ в цій сфері.

Важливим документом в державному програмуванні України є також Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 р. (ДСРР), затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 р. № 1001 [1]. ДСРР, як і Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 рр., спрямована на вирішення проблем соціально-економічного розвитку України. При цьому автори вищезазначених документів розцінюють практично всі заходи як суворо детерміновані, вимушені і єдино можливі, і не наводять альтернативні варіанти подальшого розвитку подій. Насамперед ставиться завдання створення єдиного економічного простору країни. Цей в цілому правильний вислів приводить до недооцінки регіональних чинників. Україна дуже велика країна, щоб в ній не враховувати інтереси регіонів.

Відповідно до вищезазначених стратегій були розроблені Стратегія економічного та соціального розвитку Луганської області до 2015 р. та Програма економічного і соціального розвитку Луганської області на 2007-2011 рр. [7; 8]. Ця програма як мету розвитку економіки регіону визначає «створення сприятливих умов для підвищення конкурентоспроможності та інвестиційно-інноваційної активності підприємств області, забезпечення стійкого розвитку, подолання стану депресивності, подальшого соціального і гуманітарного розвитку суспільства» [8]. На досягнення цієї мети спрямовані заходи, що містяться в Програмі.

Серед напрямів аграрної політики до пріоритетних на рівні регіону в Програмі віднесено [8]: забезпечення раніше досягнутих результатів, а також постійний приріст обсягів виробництва сільгосппродукції; розвиток великих сільгоспідприємств в рослинництві і тваринництві, що сприятиме становленню фермерства на сучасній організаційно-технологічній основі. В той же час, згідно інформації Луганської обласної ради, станом на перше липня 2010 р. в області діяла тільки одна цільова програма в сільськогосподарському виробництві «Регіональна цільова програма розвитку сільського туризму в Луганській області на 200-2012 роки, яка була затверджена Рішенням Луганської обласної ради від 03.03.2010 № 34/15. Метою прийнятої програми є здійснення заходів, направлених на розвиток сільського туризму в Луганській області, формування конкурентоздатного туристичного продукту, який дасть можливість ефективно

використовувати природно-рекреаційний потенціал сільської місцевості [9]. Таким чином, проведений аналіз регіональних документів виявив такі їх типові недоліки, як фрагментарне відображення основних джерел доходів і обумовленості витрат населення, його розшарування за рівнем добробуту, недостатнє обґрунтування напрямів розвитку агропромислового комплексу.

Дієвість перспективних програм економічного і соціального розвитку області залежить від вибору пріоритетів. На думку В. Захарченко, В. Вайсмана, Е. Молина, до основних критеріїв вибору пріоритетів структурної політики регіонального розвитку відносяться: «відповідність передовим технологічним укладам; реалізація конкурентних переваг регіону; підвищення структурної гнучкості регіональної економіки; забезпечення умов життєдіяльності в регіоні, необхідних для стійкого розвитку (продовольча та екологічна безпека, підтримка розвитку культури, науки, освіти і охорони здоров'я)» [10, с. 151]. Для Луганської області цей список можливо, на нашу думку, поширити також такими пріоритетами, як реалізація конституційного принципу відповідальності власника та створення безкризового сектору в економіці регіону.

Реалізація пріоритету безкризового сектору в економіці регіону, допоможе вирішити проблему споживання всіма категоріями населення якісних продуктів відповідно до науково-обґрунтованих норм. Для забезпечення цього пріоритету потрібні умови для ініціативної діяльності органів управління відтворювальними процесами в області. Тому серйозною проблемою є інституційне забезпечення реалізації регіональної політики в Україні [11; 12]. Практично у всіх європейських державах функціонує окремий орган або навіть система органів, які займаються виключно регіональним розвитком [10; 13]. Для радикальної зміни положення в управлінні економікою областей необхідно використовувати нові ресурси управління. Одним з основних механізмів регіонального управління є формування і реалізація власної стратегії розвитку і соціально-економічної політики. Це можливо, на думку вчених за рахунок самоврядності в регіоні [14, с. 12], тобто йдеться про «регіональне самоврядування». Ефективно виконати таку роль можуть виборні органи влади, що несуть відповідальність перед своїми виборцями за втілення в життя власних програм розвитку, які знають місцеві потреби, можливості (або повинні знати, розраховувати) і приймати необхідні рішення по їх задоволенню. Це дає підставу стверджувати, що лише органи місцевого самоврядування є компетентними і зацікавленими особами в забезпеченні інтересів населення і комплексного розвитку регіону. Це узгоджується з Європейською спрямованістю реформування і розвитку місцевого самоврядування, де актуальним перш за все є адміністративно-правовий і регіональний аспекти [15, с. 20].

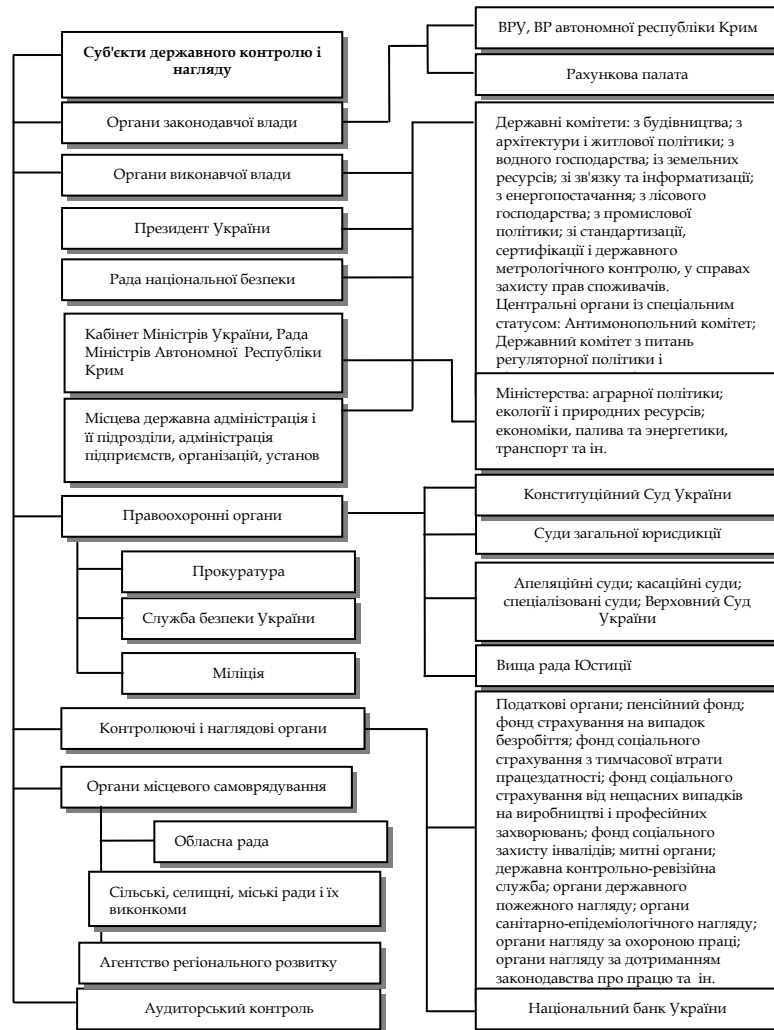
Управління економікою області повинне ґрунтуватися на принципі пріоритетності забезпечення населення продуктами харчування, нормальним місцем проживання, послугами житлово-комунального господарства, охорони здоров'я, освіти, транспорту, установ культури і спорту. Вирішення цієї задачі припускає наявність і використання органами місцевого самоврядування відповідної компетенції з дії на результати діяльності обласної господарської системи, зокрема промисловості, сільського господарства, будівництва, транспорту і зв'язку. Тому для формування безкризового рівня економіки в регіоні необхідне розширення компетенцію органів місцевої самоврядування Верховною Радою України.

Така політика з боку влади дозволить органам місцевого самоврядування поліпшити контроль за діяльністю економічних суб'єктів області, наблизитися до досягнення нормативного набору потреб із розрахунку на одного жителя області, значно скоротити кількість помилкових рішень, які приймаються без урахування об'ємних показників на основі експертних оцінок і статистичної екстраполяції.

Крім того, така політика позитивно впливатиме на споживчі властивості продукції, види використовуваних ресурсів і дасть можливість задіювати досвід і знання адміністративних органів.

У зв'язку з цим, для формування безкризового сектору в економіці регіону необхідно в процесі ринкових перетворень економіки в регіоні передбачити введення таких норм і правил: обов'язковість надання економічними суб'єктами області, незалежно від форм власності, пропозицій щодо обсягів виробництва і збуту продукції (робіт, послуг); усунення регламентації Кабміном України порядку використання природних ресурсів на території області; встановлення для суб'єктів господарювання обсягів участі в розвитку регіону; розробка і використання правил нежорсткої конкуренції, запобігання банкрутству і загостренню соціальних відносин; підзвітність суб'єктів господарювання з виконання заходів стратегій органам місцевого самоврядування й економічна відповідальність за їх здійснення; здійснення конституційного принципу про зобов'язання власника перед суспільством; систематична розробка планів-пропозицій для суб'єктів господарювання щодо корпоратизації діяльності і створення неформальних асоціацій (кластерів). У цьому полягають основні цільові установки формування організаційного забезпечення ринкових перетворень в економіці регіону.

Інтереси державних, регіональних і місцевих органів влади, підприємців, трудових колективів, населення регіону та інших осіб в процесі трансформації, повинні бути по можливості взаємопов'язані. Широке обговорення програмних документів як раз і може служити в числі іншого досягнення мети – підготовці громадської думки до серйозних змін в соціально-економічній політиці

виробництва. Тому для ефективної реалізації державної регіональної політики необхідним є створення нової мережі державних і недержавних установ регіонального і місцевого розвитку. Такою установою може бути мережа Агентств регіонального розвитку (АРР) з репрезентацією державних, суспільних, приватних інтересів. На рис. 1 показано місце цього органу в системі існуючих інститутів управління. Потенціал такої моделі дуже великий, а головне – вона виправдала себе в інших країнах, що є кращим свідомством її апробації. АРР мають на меті сприяти поліпшенню умов використання передових інноваційних технологій, підвищенню інвестиційної привабливості регіонів, удосконаленню підготовки і перепідготовки фахівців з регіонального розвитку, координації програм, технічної допомоги, спрямованих на підтримку регіонального розвитку.

Рис. 1. Суб'єкти управління ринковими перетвореннями в державі

У Агентства регіонального розвитку, повинні входити як представники місцевих органів влади, так і представники бізнесу, представники громадських організацій. Входження в такий орган установ недержавного типу покликане підвищити роль і відповідальність територіальних громад, приватних підприємств, фермерів і кожного громадянина за розвиток відповідних територій, забезпечити їм можливість реальної участі і впливу на вирішення важливих проблем регіонального і місцевого розвитку.

Висновки та пропозиції

1. Таким чином, можна сказати, що більшість сільськогосподарських підприємств, особливо проблемних, потребують ефективної регулюючої ролі місцевих органів самоврядування. У той же час інструменти, які використовують ці органи, законодавчо не оформлені, що істотно знижує можливості регіонального управління ринковими перетвореннями в економіці області.

2. Для ефективного управління відтворювальними процесами у сільськогосподарському виробництві області необхідно задіяти такі елементи, як довгострокове стратегічне планування і програмування, законодавче розширення прав громади у взаємовідносинах з працедавцями, реалізація конституційного положення про їх соціальну відповідальність, забезпечення фінансової самодостатності місцевих рад, випереджаючий розвиток соціальної інфраструктури і сфери послуг.

3. Рішення соціально-економічних проблем трансформації Луганської області, таких як підвищення матеріального рівня і соціальна захищеність населення, стабілізація соціально-економічного положення в реальному секторі економіки, активізація структурно-інвестиційної політики пов'язано безпосередньо з розробкою більш досконалої моделі регіонального управління. Така модель, перш за все, повинна передбачати надання пріоритетів в розвитку національного ринку регіональним суб'єктам господарювання.

4. Програми розвитку Луганської області до 2012 р.р. визначають основні напрями соціально – економічного руху регіону і заходи щодо трансформації обласної економіки. Але не дивлячись на деякі недоліки, вони цілком визначені в дусі, який відповідає основним тенденціям в економічному будівництві країни, визначають на регіональному рівні цілі і пріоритети регулювання цього процесу. Розміщення діапазону використаних методів у програмуванні, зокрема більш широке застосування методу експериментальних оцінок та інших інструментів, дозволить при розробці документа на нову перспективу істотно підняти їх якість.

5. У перспективній програмі в якості ефективної форми регулюючого впливу на ринкові відносини потрібно створювати інституційний сектор безкризової економіки регіону. Цей сектор характеризується наявністю в органів місцевого самоврядування повноважень з використання ресурсів області для забезпечення нормативних потреб населення.

6. Контроль за діяльністю місцевих органів влади доцільно покласти на недержавний орган, зокрема такий, як АРР, який би узгоджував інтереси усіх учасників регіонального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 р. №1001. [Електронний ресурс] // Нормативні акти України. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1096.997.0>.
2. Аграрной реформе – комплексное решение: монографія / Под общей редакцией проф. В.Г. Ткаченко и проф. В.И. Багачева. – Луганск: Книжный світ, 2001. – 144 с.

3. Статистичний збірник «Регіони України» 2010 Ч.2 / за ред. О.Г. Осауленко. – Київ, 2010. [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Жалило Я. Японский опыт государственного регулирования экономики / Я. Жалило // Экономика Украины. – 1995. – №3. – С.72-73.
5. Почепцов Г. Стратегія як мистецтво і особливий вид аналітики (всюди аналітики, а не політики) / Г. Почепцов // Політичний менеджмент. – 2004. – №2. – С. 3-27.
6. Про Стратегію економічного та соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" на 2004-2015 роки: Указ Президента України від 28.04.2004 р. № 493/2004 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 18. – Ст.1278.
7. Стратегія економічного та соціального розвитку Луганської області на період до 2015 року: прийнята 16.10.2008 р. [Електронний ресурс] / Луганська облдержадміністрація; Національний ін-т стратегічних досліджень // Сайт Луганської обласної державної адміністрації. – Режим доступу: <http://www.loga.gov.ua>.
8. Программа экономического и социального развития Луганской области на 2007-2011 годы: принята на сессии областного совета 2007 г. [Электронный ресурс] // Сайт Луганской областной государственной администрации. – Режим доступа: <http://www.loga.gov.ua>.
9. Перечень региональных целевых программ, действующих на территории Луганской области, утвержденных решениями областного совета по состоянию на 01.07.2010 р. [Электронный ресурс] // Сайт Луганского областного совета. – Режим доступа: <http://oblrada.lg.ua/user/login?destination=node%2F5610>
10. Захарченко В. Современная региональная экономика: монография / В. Захарченко, В. Вайсман, Е. Молина. – Одесса: Наука и техника, 2004. – 160 с.
11. Попов В. Шокотерапия против градуализма: 15 лет спустя. [Электронный ресурс] / В. Попов // Экономический Портал – Российский Федеральный образовательный портал (Экономика России и мировая экономика, 9 октября 2008 г.). – Режим доступа: <http://institutiones.com/general/628-shokoterapiya.html>.
12. Зова В.А. Інституційні передумови забезпечення управління соціальним розвитком / В.А. Зова // Город, регион, государство: экономико-правовые проблемы: сб. науч. трудов; НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк: Изд-во «Вебер» (Донецкое отделение), 2009. – Т.2. – С. 95-101.
13. Пархоменко В. К вопросу реорганизации экономических служб местных правительств на департаменты экономического развития / В. Пархоменко // Нові виробничі системи і прискорений розвиток регіонів: матеріали міжнар. економічного форуму (Київ, 16 листоп. 2001 р.). – К.: Логос, 2001. – С. 113-117.
14. Пылыпив В. Управленческие аспекты децентрализации в контексте административно-территориальной реформы в Украине/ В. Пылыпив // Экономика Украины. – 2008. – №3. – С. 12-19.
15. Огнев'юк В. Проблеми розвитку місцевого самоврядування в контексті адміністративної реформи та здійснення державної регіональної політики / В. Огнев'юк // Вісник ІДАУ. – 2000. – № 3. – С. 20-26.

Рецензент статті
Д.е.н., проф. Заблодська І.В.

Стаття надійшла до редакції
16.05.2011 р.